

Tiilikkajärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman yhteenveto - lausuntoversio

Suunnittelualueen nimi, sijainti ja pinta-ala

Tiilikkajärven kansallispuisto, Rautavaara ja Sotkamo, 8 390,30 ha.

I Suunnittelualueen yleiskuvaus

Hoito- ja käyttösuunnitelma on kohdealueen maankäytön pitkän aikavälin strateginen suunnitelma ja linjaus. Sen avulla toteutetaan laeissa säädettyjen perustamistavoitteiden lisäksi alueiden hoidolle ja käytölle asetettuja tavoitteita. Suunnitelman avulla sovitetaan yhteen luonnonsuojelun, virkistyskäytön ja alueen muun käytön tavoitteet. Suunnitelmakausi on noin 15 vuotta. Hoidon ja käytön suunnittelu keskittyy Metsähallituksen Luontopalveluiden hallinnassa oleville alueille.

Tiilikkajärven kansallispuisto perustettiin vuonna 1981 säilyttämään erämaista järvi-, joki- ja harjuluontoa sekä aapasaita, jotka ympäröivät nimikkojärvi Tiilikkaa. Kansallispuistoa on laajennettu vuosien mittaan viimeisimpänä 2023 jolloin 3768 hehtaaria valtion omistamia Tiilikkajärven kansallispuisto sijaitsee Rautavaaran ja Sotkamon kunnissa. Pinta-alaltaan suunnittelualue käsittää 8 390,30 hehtaaria (ha), josta vesialuetta on 347,16 hehtaaria.

Suunnittelualueeseen sisältyy 4 Natura 2000 aluetta sekä 6 kpl suojeluun varattuja valtion alueita. Tiilikkajärven kansallispuisto on merkitty matkailun ja virkistyskehtämisyöhykkeeksi sekä luonnon ydinalueeksi Pohjois-Savon maakuntakaavassa (2.vaihe).

Edellisen hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuminen:

Alueen edellinen hoito- ja käyttösuunnitelma, silloin nimeltään runkosuunnitelma, tehtiin vuonna 1998. Runkosuunnitelma kohdistui niin sanotulle Tiilikan alueelle ja kattoi nykyisestä alueesta reilusti alle puolet. Runkosuunnitelman toteutumisesta on täten haastava arvioida. Alueen kestäväksi kävijämääräksi oli määritelty 5 000 kävijää vuodessa, kun kävijöitä vuonna 2021 oli 25 300.

II Keskeiset arvot ja uhat

Arvojen määrittely perustuu alueen nykytilan tarkasteluun, ja keskeisiksi arvoiksi on määritelty:

- Syrjäseutujen asuttamiseen ja uittoon liittyvät arvokkaat kulttuuriympäristöt.
- Pitkään jatkuneen ihmistoiminnan, rajaseutuna olemisen ja luonnonvarojen hyödyntämisen jättämät jäänteet. Täyssinän rauhan rajakivi.
- Alueella esiintyvä uhanalaisia eläin- ja kasvilajeja.
- Aapasuovaltaiset vaihettumisvyöhykkeen suokompleksit, luonnonmetsät ja puustoiset suot sekä niihin kytkeytyvä valuma-alue puroineen sekä jokireitteineen. Alueelta on kartoitettu 13 Natura luontotyyppiä. Pumpulikirkon suojeluperusteena ovat erityisesti metsäiset tyypit, luonnonmetsät ja puustoiset suot. Löytynsuolla–Maamonsuolla sisävesityypit soiden ja metsien ohella. Tiilikalla laaja-alaisimmin nämä kaikki. Natura-luontotyyppit peittävät 54 % alueesta. Luontotyyppien pinta-ala voi lisääntyä, jos hoitotoimenpiteitä erityisesti soille sekä metsien polttoon saadaan kohdennettua oikein. Kansallispuistolla on merkitystä maakunnan mittakaavassa laajana, monipuolisena erämaisena kokonaisuutena, jossa on sekä laaja-alaisia että pienialaisia luontotyyppiejä. Alueen monipuoliset luontotyyppit turvaavat eri luontotyyppien vaihettumisvyöhykkeitä, jotka ovat erityisen uhan alla suojelualueverkoston ulkopuolella ja jotka ovat pienialaisilla suojelualueilla myös vaarantuneita. Alueen monipuolisuus näkyy lajiston monipuolisuutena. Luontodirektiivin liitteen II lajeista esiintyy liito-orava ja ahma ja liitteen IV lajeista lummelampikorento ja sirolampikorento.
- Suo- ja metsälinnusto on alueella erityisen arvokasta. Ne ovat olleet perusteena alueen valintaan Naturan SPA-alueeksi. Metsät ovat lähellä luonnontilaa ja vanhojen metsien lajisto on runsasta ja monipuolista. Kolopesijöiden määrä on korkea. Soilla pesii monipuolinen kahlaajalajisto ja moni Etelä- ja Keski-Suomessa harvinaistunut suolaji pesii edelleen runsaslukuisena Tiilikkajärven alueella.
- Metsäpeuran palauttaminen Tiilikkajärven seudulle edesauttaa Kainuun ja Suomenselän osakantojen yhdistymistä.
- Geologiset arvot. Valtakunnallisesti merkittävä harjualue (Tiilikan harju), Pelkkakankaan kumpumoreenikko, Pumpulikirkon hiidenkirnu ja sen eteläpuolinen rotkolaakso.
- Jokireitit (Tiilikanjoki, rakenteellisesti puiston itäosan vedet laskevat puiston ulkopuoliseen Ylä-Keyrittyyn ja siitä Keyritynjokireittiin, joka on myös luonnontilainen jokireitti). Järviaaltaat, lammet, virta- ja pienvedet, erityisesti Löytynpuron itäpuolen lähteiköt.
- Tiilikkajärven kansallispuisto on monipuolinen virkistyskäyttö- ja luontomatkailukohde, jonka käyntimäärät ovat viime vuosina kasvaneet selvästi. Alue on ensisijaisesti päiväkäyntikohde, mutta erityisesti Venäjänhiekkan rannat houkuttelevat teltailemaan puistossa. Puistossa liikutaan kävellen, pyöräillen, meloen ja soutaen, talvisin Rautavaaran kunta on ylläpitänyt hiihtolatuja. Alue on myös arvokas marjastuskohde, erityisesti suomarjojen osalta. Luontomatkailuyrittäjät vuokraavat alueella kalustoa ja järjestävät opastettuja retkiä. Puiston välittömässä läheisyydessä sijaitsee Nuorisokeskus Metsäkartano, joka ohjaa asiakkaita kansallispuistoon. Kansallispuiston alueilla on tärkeä rooli alueella toimiville metsästyseuroille. Hirven ajo on kansallispuiston alueella sallittu.

III Tavoitteen asettelu

Suunnitelman päämäärät

Suunnitelmassa alueen hoidolle ja käytölle asetetaan seuraavat **päämäärät** ja tavoitteet (*):

Kulttuuriperintökohteiden arvot ovat turvattuja ja kohteet kertovat kävijöille alueen historiasta.

- Arkeologiset kohteet ja rakennusperintökohteiden kulttuurihistorialliset arvot säilyvät.

Suo- ja metsälinnuston kannat säilyvät alueella elinvoimaisina.

- Uhanalaisten ja luonto- ja lintudirektiivien lajien tila säilyy nykyisellään tai paranee. Lajiston tila tunnetaan ja muutokset lajistossa havaitaan.

Lajien ja luontotyyppien suojelun suotuisan tason säilyttäminen.

- Metsäisten luontotyyppien tila paranee ja lisääntyy luontaisen sukkession ja aktiivisten toimenpiteiden myötä. Luonnonmetsien ja pinta-ala lisääntyy ja lahopuusto lisääntyy niin metsässä kuin puustoisilla soilla.
- Soiden luonnon ja lajiston tila säilyy ja paranee. Tarkastellaan osana tilan paranemista toimien vaikutusta myös laajemmin valuma-alueisiin.
- Vesiluontotyyppien tila eli inventointien ja seurantojen tieto on kattavaa ja sitä hyödynnetään lähteiden, lampien ja järvien sekä virtavesien ja jokireittien kunnostamisessa. Suunnittelualueen pien- ja virtavesien tila säilyy ja paranee. Aiemman käytön vuoksi muutettuja purouomia kunnostetaan siltä osin kuin se ei ole ristiriidassa kulttuuriperinnön suojelun kanssa, kuten vanhat uittorakenteet. Valuma-alueen vedenlaatu paranee vesiluontotyyppien ja suoluontotyyppien kunnostuksilla pitkällä aikavälillä.
- Uhanalaisten ja luonto- ja lintudirektiivien lajien tila säilyy nykyisellään tai paranee. Lajiston tila tunnetaan ja muutokset lajistossa havaitaan.
- Kulutukselle herkkien Natura-luontotyyppien, kuten silikaattikallioiden, harjumetsien, soiden ja luonnonmetsien edustavuus säilyy.

Tiilikjärven kansallispuistossa ja sen lähialueilla elää elinvoimainen metsäpeurakanta

- Metsätalous Oy huomioi metsäpeuran elinympäristövaatimukset metsänhoitotoimissa erityisesti talvilaidunten osalta.
- Maankäyttöhankkeet eivät vaaranna alueen metsäpeurakannan elinkykyä.
- Kansallispuiston alueelle ei synny tieliikenteen aiheuttamia onnettomuuskeskittymiä.
- Kansallispuiston kävijät eivät aiheuta häiriötä vasoville ja vasaansa hoitaville metsäpeuravaatimille.
- Kansallispuistossa on enemmän metsäpeuralle soveltuvia elinympäristöjä.
- Metsäpeuran palauttamiseen liittyvät toimenpiteet ovat alueellisesti ja valtakunnallisesti hyväksyttyjä ja niillä on laaja kannatus.
- Noin 30 metsäpeuraa on vapautettu totutustarhasta Tiilikjärven kansallispuistoon.

Kansallispuiston virkistyskäyttö ja luontomatkailu on kestävä, turvallista ja vastuullista.

- Kansallispuiston aktiviteetit ja tapahtumat tukevat kansallispuiston luonnetta ja sopivat erämaiseen Tiilikjärven kansallispuistoon.
- Kansallispuiston kävijä mieltää kansallispuiston suojelualueena, ymmärtää sen arvot, suhtautuu myönteisesti luonnon ja kulttuuriperinnön suojeluun sekä ymmärtää perustelut kulun ohjaukselle. Kävijä tuntee kansallispuiston säännöt ja toimii kansallispuistossa vastuullisesti sääntöjä noudattaen sekä luonto- ja kulttuuriperintöarvot huomioiden.
- Kansallispuistoa hyödyntävät matkailuyrittäjät toimivat alueella kestävä luontomatkailun periaatteiden mukaisesti. Yhteistyö- ja käyttöoikeussopimukset ovat kunnossa.
- Yhteistyö ja toiminta kuntien, paikallisten asukkaiden ja muiden keskeisten toimijoiden kanssa on jatkuvaa ja kansallispuiston erilaisia käyttömuotoja yhteensovittavaa.

Vyöhykejaon keskeiset ratkaisut

Alueelle on määritelty käytön ohjaamiseksi seuraavat vyöhykkeet:

Retkeily- ja luontomatkailuvyöhyke 1 047,03 ha (12,48 % suunnittelualueen pinta-alasta)

Yleismääräys: Vyöhyke on retkeily- ja luontomatkailukäytön kannalta vetovoimainen alue, jonne ohjataan kävijöitä aktiivisesti opastuksella ja palvelurakenteilla. Vyöhykkeelle voidaan sijoittaa uusia palvelurakenteita ja retkeilyreittejä.

Osa-alueet:

- Kaakkoisosan retkeily- ja luontomatkailuvyöhyke yhdistää niin kutsutun vanhan kansallispuiston alueen uuteen. Alueelle voidaan sijoittaa uusia palvelurakenteita, kuten esimerkiksi leiriytymisalue, ja perustaa etenkin talviaikaisia yhdysreittejä Metsäkartanon ja Pumpulikirkon välille sekä Pumpulikirkolta Sammakkotammelle ja/tai Uiton kämpälle.
- Tiilikan retkeily- ja luontomatkailuvyöhyke on päiväretkikohde, palveluvarustukseen tukeutuva vaelluskohde, luontomatkailukohde ja ryhmille soveltuva kohde. Vyöhykkeellä sijaitsee reitit Uiton kierto ja Aution kierto, jotka palvelevat päiväretkeilijöitä sekä Venäjänhiekalla ja Kosevalla yöpyviä retkeilijöitä. Alueella voidaan kehittää luontomatkailutoimintaa nykyiseen palveluvarustukseen tukeutuen ja sijoittaa varattava leiriytymisalue ryhmille. Mahdollisesta leiriytymisalueesta tehdään tarkempi toimenpidesuunnitelma ennen sen toteuttamista. Suunnittelussa huomioidaan alueen suojeluarvot. Reitistöä voidaan kehittää siten, että se yhdistää vanhan kansallispuiston alueen laajennusalueeseen etenkin talvimatkailun näkökulmasta.
- Venäjänhiekan retkeily- ja luontomatkailuvyöhykkeen tavoite on mahdollistaa päiväretkeily sekä alueella yöpyminen. Vyöhykkeen tarkemman rajauksen avulla ohjataan käyttöpainetta rajatulle alueelle suojeluarvot huomioiden.
- Kosevan retkeily- ja luontomatkailuvyöhyke palvelee päiväretkeilijöitä ja yöpyjiä. Palveluvarustusta optimoimalla pyritään keventämään kävijäpainetta Venäjänhiekalla sekä lisäämään alueen houkuttelevuutta yöpymiseen.
- Haravapuron retkeily- ja luontomatkailuvyöhykkeen tavoitteena on olla päiväretkikohde, luontomatkailukohde ja ryhmille soveltuva kohde. Olemassa oleva reitti palvelee kansallispuiston kävijöitä sekä Metsäkartanon asiakkaita. Palveluvarustus optimoidaan päiväkävijöiden tarpeeseen.

Syrjävyöhyke 6631,69 ha (79,04 %)

Yleismääräys: Syrjävyöhyke on alue, jonne ei ohjata kävijöitä aktiivisesti eikä rakenneta uutta palveluvarustusta. Syrjävyöhykkeellä liikkuminen on sallittua jokaisenoikeuksien mukaisesti.

Osa-alueet:

- Syrjävyöhyke. Vyöhykkeen tavoitteena on alueen säilyttäminen rauhallisena ja erämaisena huomioiden Natura-alueen suojeluarvot. Syrjävyöhyke pidetään mahdollisimman luonnontilaisena, eikä vyöhykkeelle pääsääntöisesti ohjata kävijöitä tai rakenneta uutta palveluvarustusta. Jokaisenoikeuksiin perustuva liikkuminen on vapaata. Vyöhykkeelle voidaan sijoittaa yksittäisiä yhdysreittejä olemassa olevalle polulle tai metsätielle. Olemassa olevien reittien ylläpito on mahdollista.

Rajoitus ja luonnonarvovyöhykkeet 712 ha (8,49 %)

Yleismääräys rajoitusvyöhyke: Rajoitusvyöhykkeellä liikkuminen on kiellettyä. Rajoituksella turvataan alueen luontoarvoja. Rajoitukset voivat olla myös ajallisesti rajattuja. Suojeluun varattujen alueiden ulkopuolisille maa- ja vesialueille ei voida hoito- ja käyttösuunnitelmassa määritellä rajoitusvyöhykkeitä. Näille alueille on kuitenkin joskus tarpeen määritellä suosituksia liikkumisen tai maihinnousun rajoittamiseksi, jotta alueen erityiset luontoarvot pystyttäisiin turvaamaan. Myös suojelualueille, joille kohdistuu huomattavaa virkistyskäyttöpainetta, voidaan osoittaa tarvittaessa suositusluonteisia luontoarvovyöhykkeitä.

Osa-alueet:

- Linnustollisesti arvokkaat alueet, rajoitusvyöhyke. Sarvisuo, Alussuo, Honkasuo, Tiilikan lintuluodot, Rytylahti ja Rytyniemi sekä Rytysuo–Hietasuo ovat linnustollisesti arvokkaita alueita, joilla liikkuminen, rantautuminen ja miehittämättömien ilma-alusten (droonit) lennättäminen on kielletty lintujen kevätmuutto- ja pesintäaikaan 15.4.–15.7.
- Kalmoniemi–Pohjoisniemi, rajoitusvyöhyke. Tiilikan poikki luode–kaakkoissuunnassa kulkeva Pohjoisniemen–Kalmoniemen harjujakso on maaston kulumisherkkyyden vuoksi rajoitusosaa, jossa liikkuminen ja rantautuminen lumettomana aikana on sallittu vain merkityillä poluilla ja paikoilla.

Yleismääräys herkkien luontoarvojen vyöhyke: Vyöhyke koskee alueita, joilla on erityisen herkkiä luontoarvoja ja joiden turvaamiseksi liikkumista tai maihinnousua suositellaan vältettävän tiettyinä aikoina. Vyöhykkeellä on tiedotuksellinen tavoite. Vyöhyke voidaan osoittaa suojelualueelle, jolle kohdistuu huomattavaa virkistyskäyttöpainetta, sekä muullekin kuin suojeluun varatulle alueelle.

Osa-alueet:

- Pumpulikirkon alue. Pumpulikirkon jyrkkäseinäinen kalliomuodostuma ja siihen sisältyvä hiidenkirnu on määritelty herkkien luontoarvojen vyöhykkeeksi, sillä se sisältää merkittäviä lajistollisia arvoja ja on merkittävä nähtävyys kansallispuiston alueella. Vyöhykkeellä liikkuminen on sallittu ainoastaan merkityillä reiteillä. Luontoarvoja paikan päällä säilytetään opasteilla sekä rakenteilla, jotka ohjaavat kävijöitä liikkumaan ainoastaan polulla eikä sen ulkopuolella. Kävijöiden käyttäytymistä seurataan aktiivisesti ja mikäli mainituilla keinoilla ei pystytä vaikuttamaan kävijöiden käyttäytymiseen voidaan vyöhykkeestä perustaa rajoitusosa,

jossa ainoastaan merkityllä reitillä liikkuminen on sallittua. Mahdollista talvireittiä suunniteltaessa tulisi pyrkiä etsimään linjaus, jossa alueelle tehdään turvallinen pisto pohjoisesta Pumpulikirkolle.

- Konttimäki. Konttimäen rotkon herkkien luontoarvojen vyöhyke sijoittuu kansallispuiston retkeily- ja luontomatkailuvyöhykkeen sisälle. Rotkon läpi kulkee käytöstä poistettu reitti, jossa luontoarvojen palautuminen reitin poistamisen jälkeen on nähtävissä. Rotkon arvokas lajisto tulee huomioida tarkemmassa suunnittelussa, mikäli alueelle palautetaan kesäkäyttöinen reitti, esimerkiksi linjaamalla uusi reitti rotkoalueen ulkopuolelle.

IV Toteutus ja toimenpiteet

Suunnitelmassa esitetään keskeisten arvojen turvaamiseksi ja alueen kehittämiseksi tarpeelliset toimenpiteet.

Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu

- Yhteistyö-, käyttöoikeus- ja vuokrasopimukset. Alueella toimivilla ja toiminnassaan kansallispuistoon tukeutuvilla matkailuyrityksillä on voimassa olevat Metsähallituksen sopimukset.
- Uusien reittien ja rakenteiden perustaminen resurssien puitteissa.
- Tiilikkajärven Pohjoisniemen veneenlaskupaikan asiakasturvallisuuden parantaminen.
- Pysäköintialueiden oikea mitoitus ja ylläpito. Pysäköintialueiden laajentaminen ja uusien perustaminen on tarvittaessa mahdollista. Niiden laajuus mitoitetaan arvioituun käyttöasteeseen.
- Reittien kestäväointi erillisten vuosisuunnitelmien mukaan.
- Taukopaikkojen käyttö ja haltijuus, Taukopaikat ovat lähtökohtaisesti kaikille avoimia ja ilmaisia, mutta niitä voidaan muuntaa perustelluista syistä varattavaksi taukopaikaksi.
- Yksityisten ja vuokrattavien veneiden ja kanoottien saatavuus, säilytys, käyttö ja hallinta.
- Palveluvarustuksen purkaminen, mikäli se ei sovellu kansallispuiston tarjontaan tai uhkaa suojeluarvoja.
- Selvitys rakenteista, jotka eivät ole Metsähallituksen omaisuutta. Laajennusosan rakenteiden omistajuutta selvitetään, Metsähallituksen omistukseen päätyvät ja kansallispuiston palveluihin soveltuvat rakenteet liitetään osaksi kansallispuiston palveluita erikseen sovittavilla sopimuksilla.
- Uiton kämpän ylläpito. Luontopalvelut ylläpitää Uiton kämppää virkistys- ja luontomatkailukäytössä kulttuuriperintöarvot huomioiden. Kohdetta voidaan vuokrata lyhytaikaiseen käyttöön.
- Kulun ohjausta Pumpulikirkon herkkien luontoarvojen vyöhykkeellä.
- Veneenylityspaikan siirto Tiilikkajärvellä.
- Varattava leiriytymisalue. Kansallispuistoon voidaan perustaa uusi varattava leiriytymisalue ryhmille.
- Virkistyskäytön vaikutusten seuranta. Virkistyskäytön vaikutuksia seurataan vallitsevan ohjeistuksen mukaisesti, esimerkiksi kävijälaskennan avulla erityisesti Pumpulikirkolla ja Haravapuron retkeily- ja luontomatkailuvyöhykkeellä.
- Uudistavan luontomatkailun mahdollistaminen.
- Esteettömissä palveluissa tavoitellaan toiminnallisia kokonaisuuksia.
- Kansallispuiston palvelut mahdollistavat patikoinnin.

- Lyhytaikainen leiriytyminen sallittu erikseen osoitetuilla leiriytymisalueilla.
- Talviaktiviteettien edistäminen.
- Linjaukset pyöräilyyn liittyen. Kansallispuiston merkityillä reiteillä ja teillä saa pyöräillä jokaisenoikeudella, mutta sitä varten ei rakenneta reittejä. Järjestyssäännöllä kielletään Pumpulikirkon reitillä pyöräily.

Luonnonsuojelu

- Ennallistetaan metsäpeuralle soveltuvia elinympäristöjä LIFEline4Fennicus-hankkeessa.
- Soiden ennallistamista jatketaan ja seurataan.
- Reittien ja rakenteiden vaikutuksia luontotyyppeihin seurataan esiintymien turvaamiseksi.
- Metsien ennallistamispolttoja jatketaan ja suunnittelualueella pidetään yllä palojatkumoa.
- Alueen lähteikköjä ennallistetaan ja inventointeja tarkennetaan.
- Puroja kunnostetaan palauttamalla niitä vanhoihin uomiin sekä kiveämällä ja sorastamalla.
- Perinnebiotooppien hoito.
- Tarkastellaan hoitotoimia osana laajempia valuma-alueita.
- Priodiversity Lifessa Metsätalous Oyn kanssa yhteistyönä parannetaan valuma-alueen tilaa.
- Keskustellaan Priodiversity Life -hankkeessa alueellisten yhdistysten kanssa vieraspetopyynnistä.
- Toteutetaan metsäpeuran totutustarhaus sekä palautusistutus kansallispuistoon LIFEline4Fennicus-hankkeessa.
- Suo-luontotyyppien inventoinnit.
- Tieto Natura-luontotyyppien tilasta on ajantasaista ja kattavaa.
- Luontotieto on ajantasaista, jotta reittien ja rakenteiden suunnittelu helpottuu.
- Tiilikjärven ja lampien inventointitietoa tarkennetaan.
- Alueen virtavedet inventoidaan.
- Tieto Natura-luontotyyppien alueella sijaitsevista lajeista on ajantasaista ja kattavaa.
- Linjalaskentoja linnuston osalta jatketaan.
- Kaksisiipislajiston kartoitukset etenkin Pumpulikirkon ja Konttimäen rotkoalueilla.
- Lajistotieto on ajantasaista, jotta reittien ja rakenteiden suunnittelu helpottuu.
- Tieto uhanalaisten lajien tilasta on ajantasaista ja kattavaa.
- Konttimäen rotkon lajistoinventoinnit.
- Nummirahkasammaleesiintymien seuranta.
- Reittien ja rakenteiden vaikutuksia luontotyyppeihin ja lajeihin seurataan.

Käytön ohjaus ja maankäyttöön vaikuttaminen

- Tarvittaessa rajoittamalla liikkumista polkujen ulkopuolella vasonta- ja vasanhoitoaikaan.
- Rajoitusalueen merkinnät maastoon.
- Järjestyssäännön päivitys tehdään hoito- ja käyttösuunnitelman linjausten mukaisesti.
- Lupien käsittely huomioi käyttäjät, asukkaat, suojeluarvot ja kumuloituvat vaikutukset.
- Huomautetaan lausuntotyössä tuulivoimahankkeiden mahdollisista vaikutuksista metsäpeurakantaan.
- Keskustellaan viranomaisen kanssa suurimmista sallituista ajonopeuksista ja varoitusmerkeistä.
- Otetaan lausuntotyössä huomioon kaivostoiminnan negatiiviset vaikutukset alueen metsäpeurakantaan.

- Otetaan lausuntotyössä huomioon turpeenoton negatiiviset vaikutukset alueen metsäpeurakantaan.
- Edunvalvonta. Esimerkiksi kaavoituksessa, lausunnoissa ja sidosryhmäyhteistyössä huomioidaan, että Tiilikjärven kansallispuiston kytkeytyneisyys säilyy ympäröiviin suojelualueisiin. Huomioidaan lausunnoissa myös vaikutukset metsäpeuraan.
- Sidosryhmäyhteistyö. Keskeisiin yhteistyötahoihin pidetään yhteyttä resurssien mahdollistamissa rajoissa.

Opastus ja viestintä

- Ajantasainen luontoon.fi.
- Ajantasaisten opasteiden, viittojen ja reittimerkintöjen avulla kerrotaan, että ollaan luonnonsuojelualueella sekä alueen säännöistä ja suojeluarvoista.
- Jaetaan tietoa metsäpeurasta Metsäkartanolla alueen kävijöille.
- Luontopolku totutustarhan läheisyydessä. Metsähallituksen Luontopalvelut pyrkii yhteistyössä LIFEline4Fennicus-hankkeen kanssa toteuttamaan totutustarhan läheisyyteen luontopolun.
- Muistutetaan koirien kiinnipidosta kansallispuiston alueella metsäpeuran näkökulmasta.
- Koulutetaan Metsätalous Oy:n suunnittelijat tunnistamaan metsäpeuran elinympäristövaatimukset.
- Järjestyssääntö. Järjestyssäännöstä ja liikkumisrajoituksista viestitään monikanavaisesti.
- Tiedotetaan puiston kävijöille metsäpeuran läsnäolosta ja liikenteen aiheuttamista haitoista sille.

Kulttuuriperinnön suojelu

- Tietoja alueen kulttuuriperintöarvoista täydennetään tarpeen mukaan inventoiden ja dokumentoiden.
- Rakennusperintökohteita ylläpidetään ja korjaukset tehdään oikea-aikaisesti.
- Säännölliset kuntokatselmoinnit. Rakennusperintökohteet 0–3 v ja arkeologiset kohteet 0–10 v.
- Kävijöiden ohjaaminen Kalmoniemellä.

Käytön ohjauksen linjaukset ja luonnonvarojen käyttö

Liikkuminen ja leiriytyminen

Pyöräily. Supistuu. Pyöräily sallitaan merkityillä reiteillä, poikkeuksena Pumpulikirkon reitti, jossa pyöräily on kielletty.

Leiriytyminen. Ei muutu. Leiriytyminen on sallittu tilapäisesti vain osoitetuilla paikoilla.

Tulenteko. Ei muutu. Tulenteko on sallittu kansallispuistossa vain tähän tarkoitukseen osoitetuilla paikoilla ja käyttäen ainoastaan tarkoitukseen varattua, paikalle tuotua puuta. Suunnitelmassa ei esitetä uusia tulentekopaikkoja. Retkikeittimen käyttö on sallittu muuallakin. Avotulenteko on kielletty maastopalovaroituksen aikana muualla kuin hormillisilla keittokatoksilla.

Luonnonvarojen käyttö

Polttopuun otto. Ei muutu. Polttopuun otto kansallispuiston alueelta on kielletty.

Muu käyttö

Muu käyttö. Ei muutu. Kansallispuistoon voidaan harkinnan mukaan myöntää lupia erilaisille tapahtumille. Valtion alueilla järjestettävät kokoontumislain (30/1999) mukaiset yleisötilaisuudet edellyttävät Metsähallituksen suostumusta tai lupaa. Suostumusta tai lupaa edellyttävät myös sellaiset valtion alueilla järjestettävät tilaisuudet, joista voidaan olettaa aiheutuvan vähäistä suurempaa haittaa esimerkiksi kasvillisuudelle tai muulle lajistolle. Tällaisia tapahtumia voivat olla esim. urheilu-, suunnistus- ja muut maastotapahtumat, jotka sijoittuvat kokonaan tai osin kansallispuistoon.

Luontaiselinkeinot

Alueella ei tiedon mukaan harjoiteta luontaiselinkeinoin pohjautuvaa yritystoimintaa.

Metsätalous

Alueella ei ole metsätaloustoimintaa. Metsähallituksen hallinnassa olevasta alueesta 0 ha on metsätalouskäytössä ja 0 ha rajoitetussa metsätalouskäytössä.

Käytön ohjauksen toimenpiteet ja hallinto

Käytön ohjaus ja maankäyttöön vaikuttaminen

- Tapahtumien lupien käsittelyssä huomioidaan muut käyttäjät, paikalliset asukkaat, suojeluarvot, herkäät ajankohdat sekä kumuloituvat vaikutukset.
- Rajoitusosilla merkitään selkeästi, missä on luvallista liikkua ja rantautua.
- Keskeisiin yhteistyötahoihin pidetään yhteyttä resurssien mahdollistamissa rajoissa.
- Lausutaan tuulivoimarakentamisen, turpeenoton ja kaivostoiminnan mahdollisista vaikutuksista metsäpeuran elinympäristöihin ja alueen metsäpeurakantaan.
- Keskusteluissa tienpidon ja liikenteen viranomaisten kanssa kuvataan, miten palautusistutusalueella tulisi ottaa huomioon lajin liikennekuolleisuus rajoitus- ja varoitusmerkkien sijoittelussa.
- Muistutetaan touko- ja kesäkuussa vasonnan aikaan kansallispuiston kävijöille sosiaalisessa mediassa sekä retkeilyreittien lähtöpaikoilla, että reitistön ulkopuolella kulkemista olisi hyvä välttää ainakin puiston suovaltaisemmissa osissa.
- Vuoden 2023 jälkeen kansallispuistoon lisättyjen alueiden rajat merkitään maastoon.
- Edunvalvonnassa, esim. kaavoitus, lausunnot, ja sidosryhmäyhteistyössä huomioidaan, että Tiilikajärven kansallispuiston kytkeytyneisyys säilyy ympäröiviin suojelualueisiin.

V Ympäristövaikutusten arviointi

Suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden vaikutukset luontodirektiivin luontotyyppeihin ja lajeihin on arvioitu suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelman tarkoituksena on kohdealueen luonnonarvojen ja lajiston elinolosuhteiden turvaaminen ja parantaminen, joten siihen ei lähtökohtaisesti olla sisällytetty toimenpiteitä, jotka heikentäisivät kohteen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja.

Suunnittelualue kytkeytyy Ylä-Karjalan ja Kainuun metsä- ja suokokonaisuuksiin. Valtimon suojelualueet yhdessä Tiilikan ja siitä jatkuvan ketjun Sonkajärven soiden kautta Talaskankaalle muodostavat merkittävän luonnontilaisten alueiden kokonaisuuden.

Jokaisella suunnittelualueen osakohteella yhtenä keskeisenä suojeluperusteena on joku suoluontotyyppiä. Alueet muodostavat taajaan ojitetuilla Ylä-Savon ja Ylä-Karjalan alueilla erittäin laajan luonnontilaisten edustavien soiden, metsien ja vesien kokonaisuuden.

Esitetyillä toimenpiteillä ei arvioida olevan haitallisia vaikutuksia Tilikkajärven kansallispuistossa sijaitseviin neljään Natura 2000 -alueeseen (Haravalehto, Löytynsuon–Maamonsuon alue, Pumpulikirkko ja Tiilikan alue) ja niiden suojeluperusteisiin eikä luonnonsuojelulain (9/2023) 35 §:n mukaista Natura-vaikutusten arviointia ole katsottu tarpeelliseksi.

Esitetyt toimenpiteet edistävät luontotyyppien ja lajien säilymistä sekä estävät niiden tilan heikkenemistä ja niihin kohdistuvia haitallisia vaikutuksia. Suunnitellut hoitotoimenpiteet parantavat myös puistoa laajemman valuma-alueen vesien tilaa pitkällä aikavälillä. Merkittäviä lisäyksiä palveluvarustukseen tai reitteihin ei ole suunnitelman linjauksissa tulossa vähäisten resurssien takia. Suunnitelman uudet vyöhykkeet sijoittuvat jo vakiintuneiden palveluvarustuskokonaisuuksien ympärille, ja uudet, reittejä mahdollistavat vyöhykkeet on ensisijaisesti suunniteltu talvikäyttönäkökuilmasta. Mahdollisten uusien reittien osalta hyödynnetään olemassa olevaa polkuverkostoa Natura-arvojen heikentämisen minimoimiseksi. Mahdollinen lisärakentaminen suunnitellaan tarkemmin toimenpidesuunnittelussa, minkä yhteydessä arvioidaan myös vaikutuksia Natura-alueen suojeluperusteisiin ja suunnitelmista pyydetään lausunto tarvittaessa vastaavalta viranomaiselta. Hoito- ja käyttösuunnitelman välitarkastelu tehdään 5–6 vuoden päästä suunnitelman hyväksymisestä. Siinä arvioidaan suunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista kestävyiden ja mahdollisten olosuhteiden muutosten näkökulmasta. Tässä yhteydessä päätetään myös suunnitelman päivittämisestä kokonaan tai osittain seuraavan 10–15 vuoden kuluttua.

Suunnitelman toteuttamisella on pääosin myönteisiä ekologisia, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia. Ekologiset vaikutukset kohdistuvat luontotyyppien ja lajiston tilan paranemiseen luonnonhoito- ja ennallistamistoimien sekä käytön ohjauksen kautta. Metsien, soiden ja vesiluontotyyppien tila paranee. Nopeasti positiivisia muutoksia nähdään erityisesti puustoisissa soissa ja pienissä puroissa ja pitkällä aikavälillä isommissa vesiluontotyypeissä. Direktiivilajien sekä uhanalaisten lajien ja metsäpeuran elinympäristöjen laatu ja jatkuvuus paranevat. Mahdollisia haitallisia vaikutuksia ehkäistään huolellisella suunnittelulla ja toteutuksen aikaisella valvonnalla, ajantasaisen luonto- ja lajistotiedon hyödyntämisellä sekä vaikutusten seurannalla.

Sosiaaliset vaikutukset ovat pääosin myönteisiä. Virkistyskäyttöä, liikkumista ja palvelurakenteita koskevat toimenpiteet parantavat kävijöiden turvallisuutta, ohjaavat käyttöä tarkoituksenmukaisille

alueille ja tukevat myönteistä luontosuhdetta sekä ymmärrystä suojelutavoitteista. Opastus, viestintä ja järjestyssäännön toimeenpano edistävät vastuullista toimintaa ja eri käyttömuotojen yhteensovittamista. Kulttuuriperintökohteiden tunnistaminen, kunnossapito ja seuranta tukevat alueen kulttuurihistoriallisten arvojen säilymistä ja niiden hahmottamista osana kansallispuistokokemusta.

Taloudelliset vaikutukset ovat kokonaisuutena hallittuja ja osin myönteisiä. Suunnitelma luo edellytyksiä kestäväälle luontomatkailulle ja paikallistaloudelle yhteistyö- ja käyttöoikeussopimusten sekä palvelurakenteiden hallitun kehittämisen kautta. Toimenpiteillä ehkäistään ennakoivasti korkeampia kustannuksia, joita aiheutuisi luonto- ja kulttuuriarvojen heikkenemisestä, rakenteiden vaurioitumisesta tai hallitsemattomasta kävijäpaineesta. Suunnitelma tukee eri käyttömuotojen tasapainoista kehittämistä ja kansallispuiston pitkän aikavälin kestävää käyttöä.

Lajien suojelu ja luonnonhoito- ja ennallistamistoimet tukevat tulevaisuudessa ilmastonmuutokseen sopeutumista. Toimet pyritään kohdentamaan ja toteuttamaan niin, että ne edistävät erityisesti luonnon monimuotoisuutta, jonka kautta vaikutukset näkyvät positiivisesti myös ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Soiden ennallistamisella tiedetään olevan ristiriitaisia vaikutuksia hiilen sidonnan ja metaanin vapautumisessa. Soiden ennallistaminen palauttaa suon vedenpinnan tason ja ennallistumisen alkuvaiheessa uudestaan kasvittuvat suot tiedetään olevan pääosin hiiltä sitovia elementtejä. Ennallistamisen ja soiden prosesseihin liittyvää ilmastonmuutostutkimusta tehdään jatkuvasti ja osana töiden kehittämistä ja vaikutusten arviointia tätä tutkimuskenttää seurataan aktiivisesti. Tarvittaessa tieto ohjaa myös toimintaamme. Suunnittelutöissä varaudutaan ilmastonmuutoksen laajempaan huomioimiseen Luontopalveluissa. Ennallistamis- ja luonnonhoitotoimet ovat kuitenkin ensisijaisesti luonnon monimuotoisuutta turvaavia toimenpiteitä, jotka ovat vahvasti linkittyneet ilmastonmuutokseen.

Elinympäristöjen ja luontotyyppien kytkeytyneisyys on tulevaisuudessa aiempaa tärkeämpää luonnon monimuotoisuuden turvaamisen kannalta. Kytkeytyneisyyttä pyritään parantamaan sekä valuma-aluesuunnittelulla että Priodiversity Life -hankkeessa tehtävällä yhteistyöllä ja maakunnallisella suunnittelun ja luontoarvojen turvaamisen kohdentamisella (maakunnalliset lumo-ohjelmat ja luonnon monimuotoisuuskeskittymät). Edunvalvonnalla turvataan kansallispuiston kytkeytyneisyyttä ympäröiviin suojelualueisiin ja näin pyritään mahdollistamaan lajien selviytyminen. Joustavilla suojelu- ja hoitotoimilla varaudutaan alueen muuttuviin olosuhteisiin. Konkreettisia suojelutoimia tehdään mm. ennallistamalla soita ja muita luontotyypppejä ja poistamalla haitallisia vieraslajeja.

Ilmastonmuutoksen aikaansaamat vaihtelut lumi- ja jäätälanteessa vaikuttavat virkistyskäytön suunnitteluun. Reittien ja rakenteiden kunnostuksessa ja rakentamisessa käytetään ratkaisuja, jotka ovat pitkäikäisiä ja kestäviä sekä siten myös ilmastoystävällisiä. Taukopaikkojen päivityksessä huomioidaan Ilmastoviisaan taukopaikan käsikirja. Muuttuviin olosuhteisiin sopeutuvia käytön ohjauksen ja huollon ratkaisuja pyritään ottamaan käyttöön puistossa. Esimerkiksi kulttuuriperintökohteiden rakennukset ja rakenteet voivat kärsiä ilmastonmuutoksen vaikutuksista, mistä syystä rakennusten ympäristöt tulisi pyrkiä pitämään avoimina. Ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen liittyvän tutkimustiedon ja teknologian kehityksen seuranta ja huomiointi toiminnan kehittämisessä on tärkeää.

Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin alueella pyritään vastaamaan myös asiakas- ja sidosryhmäviestinnän keinoin. Kansallispuistossa toimitaan Metsähallituksen ilmasto-ohjelman mukaisesti. Ohjelma auttaa hillitsemään ilmastonmuutosta ja varautumaan ilmastonmuutoksen myötä muuttuviin olosuhteisiin sekä luonnossa että taloudellisessa ja sosiaalisessa toimintaympäristössä.

Osallistaminen

Hoito- ja käyttösuunnittelu on Metsähallituksen sekä ympäristöhallinnon periaatteiden mukaista osallistavaa suunnittelua. Osallistumistilaisuuksia ja palautemahdollisuuksia järjestetään koko suunnitteluprosessin ajan. Tavoitteena on saada mahdollisimman paljon tietoa, taitoa sekä näkemyksiä pohjaksi hoidon ja käytön ratkaisuille. Keskustelun avulla pyritään saamaan tavoitteille ja toiminnalle yleinen hyväksyntä sekä luomaan pysyvä yhteistyö ja vuorovaikutus eri toimijoiden kesken.

Lisätietoa suunnittelusta

Projektipäällikkö Roosa Mikkola. Hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelleeseen projektiryhmään kuuluivat: Laura Lehtonen, Marko Haapalehto, Eeva Pulkkinen, Suvi Haapalehto, Markus Pekkinen, Antti Below ja Tanja Tenhunen.

Suunnittelun tukena on lisäksi toiminut paikallisista toimijoista koostunut yhteistyöryhmä.